

Наталія Вікторівна БЕЖЕНАР

аспірант,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

НАПРЯМИ ІНІЦІЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Беженар, Н. В. Напрями ініціювання розвитку інноваційної діяльності в сільському господарстві України [Текст] / Наталія Вікторівна Беженар // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 19. – № 3. – С. 17-22. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Предметом статті є дослідження залежності дієвості інновацій від напрямів ініціювання розвитку такої діяльності. Мета роботи полягає в обґрунтуванні напрямів ініціювання розвитку інноваційної діяльності в сільському господарстві України. У статті використано наступні методи: метод аналогій, експертний метод, аналіз і синтез.

Результатом статті є визначення чотирьох найбільш перспективних напрямів ініціювання розвитку інноваційної діяльності: утворення гнучких схем фінансового забезпечення інновацій, визначення динамічних організаційних форм відповідальних та структурних підрозділів і встановлення організаційного порядку розподілу витрат для створення інновацій, визначення організаційного порядку ціноутворення на інновації. Доведено, що підвищенню ефективності здійснення інноваційної діяльності сприятиме перехід до диференційованого її здійснення з обґрунтуванням трьох сценаріїв за результативністю від початкового впровадження інновацій: позитивного, негативного та нейтрального. При нейтральному результаті важливим є доопрацювання та уточнення характеристик інновації, при негативному – відмова від виробництва інновації, кардинальна зміна їх властивостей, а при позитивному – поширення обсягу виробництва та обсягу пропозиції інновації на ринку.

Результати можуть бути використані при формуванні програмних документів щодо розвитку інноваційної діяльності на різних рівнях управління.

Ключові слова: інновації; інноваційна діяльність; сільське господарство; напрями ініціювання розвитку інноваційної діяльності; диференційований підхід; підвищення ефективності.

Natalia Viktorivna BEZHENAR

PhD Student,
National Scientific Center "Institute of Agrarian Economy"

DIRECTION OF INITIATION OF DEVELOPMENT OF INNOVATION ACTIVITY IN AGRICULTURE OF UKRAINE

Abstract

The subject of the article is to study the dependencu of innovation efficiency on the directions of initiation of development of such an activity. The purpose of the article is to ground the directions of initiation of development of innovation activity in agriculture of Ukraine. Analogy method, expert method, method of analysis and synthesis are used in the article.

As a result we have determinded four perspective directions of initiation of innovation activity development. They are the formation of flexible scheme of financial ensuring of innovation, determination of adjustable organizational outline of responsible and structural subdivisions for creation of innovations, establishment of organizational order of expenditure distribution for innovations creation, estimation of organizational order of pricing for innovations. It is substantiated the transition to a differentiated accomplishment of innovation activity. We have also grounded three scenarios which are based on the efficiency of initial introduction of innovation (positive, negative or neutral) and can facilitate the efficiency increase. If we have a neutral result is significant remake and adjust the characteristics of innovations. If we have a negative result it is necessary to refuse from the innovation production,

© Наталія Вікторівна Беженар, 2015

to change radically the properties of innovations. And if we have a positive result it is essential to expand the volume of production and supply of the innovations on the market.

The obtained results can be used in the process of formation of program documents of development of innovation activity at different levels of governance and management.

Keywords: *innovations; innovation activity; agriculture; directions of initiations of development of innovation activity; differentiated approach; efficiency increase.*

JEL classification: Q14

Вступ

Рівень та ефективність розвитку сільського господарства значною мірою визначає соціально-економічну ситуацію в суспільстві, оскільки продукція галузі визначає рівень продовольчої безпеки держави. Процес еволюції економіки супроводжувався пошуком відповіді на питання щодо ролі нових розробок у забезпеченні ефективного розвитку. З початку розвитку ринкової економіки одним з центральних питань було з'ясування сутності нових досягнень, їх ролі в підвищенні конкурентноздатності окремих господарюючих одиниць та економіки загалом. Надалі нові досягнення отримали назву «інновації» та оформились у відповідну економічну категорію. Дослідження з питань теорії та методології інновацій були предметом наукової уваги ще з середини XVI ст., що оформилось в окремий предметний напрям наукового дослідження в кінці XIX-століття. У теорії та практиці інноваційної діяльності спостерігається наявність багатьох підходів щодо трактування інновацій, інноваційної діяльності, поділу її на етапи, трактування суті окремих етапів тощо. Відповідно до зазначеного актуальністю відзначається дослідження сукупності питань створення, впровадження інновацій та підвищення інноваційного рівня сільського господарства.

Питанням здійснення інноваційної діяльності та створенню інновацій присвячено роботи зарубіжних учених, авторами яких є Друкер П. [2], Портер М. [5], Шумпетер Й. [7], та вітчизняні фахівці: Геєць В. М. [2], Денисенко М. П., Михайлова Л. І. [3], Саблук П. Т., Шпикуляк О. Г., Курило Л. І. [4], Федулова Л. І. [6], Юшин С. О. [8] та багатьох інших. Результати їх наукових досліджень підтверджують важливість інновацій для прогресу суспільства. Проте подальшого вивчення потребують питання підвищення ефективності інноваційної діяльності за стадіями її здійснення, однією з яких виступає ініціювання інновацій.

Мета та завдання статті

Мета статті – обґрунтувати напрями ініціювання розвитку інноваційної діяльності в сільському господарстві України.

Завдання статті полягають у: характеристиці значення інноваційної діяльності в сільському господарстві; обґрунтуванні напрямів ініціювання розвитку інноваційної діяльності; обґрунтуванні диференційованого порядку її здійснення залежно від результату впровадження інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження

Галузь сільського господарства є багатофункціональною для економіки держави. Переведення її на вищий техніко-технологічний рівень повинно враховувати також і організаційну структуру суб'єктів господарювання галузі, а це є сільськогосподарські підприємства та господарства населення. Кожна із зазначених узагальнених груп сільськогосподарських товаровиробників виконує властиву для неї роль в економіці з огляду на їх потенціал та ресурсне забезпечення.

Однією з особливостей організаційної будови галузі сільського господарства є наявність багатоукладності серед її суб'єктів господарювання. Кожна група суб'єктів господарювання має власне особливе суспільне навантаження. Так, переважним чином, сільськогосподарські підприємства вирішують завдання забезпечення продовольчої безпеки держави продукцією рослинництва. Господарства населення спеціалізуються на виробництві трудомістких видів сільськогосподарської продукції, надаючи працевлаштування значній кількості населення, зокрема в овочівництві та тваринництві, та виступаючи джерелом додаткових доходів для них. При цьому господарства населення формують середовище, з якого виходять працівники аграрної сфери підприємств. Відповідно до важливості кожної із зазначених груп сільськогосподарських товаровиробників слід обґрунтувати диференційовані підходи і по їх залученню в питання здійснення інноваційної модернізації галузі. У зв'язку з цим одним з пріоритетів активізації інноваційної діяльності для господарств населення можуть бути питання налагодження технологічних процесів, що забезпечать насамперед якісне виробництво сільськогосподарської продукції. Пріоритетом залучення в активізацію сільськогосподарських підприємств буде підвищення продуктивності праці в галузях сільського господарства та підвищення

рівня конкурентоспроможності продукції та господарської діяльності загалом.

Активізація інноваційної діяльності також повинна враховувати кадровий склад та професійний рівень суб'єктів господарювання. Практика впровадження зарубіжних інноваційних технологій виробництва продукції рослинництва та тваринництва підкреслює важливість належного кваліфікаційного рівня сільськогосподарських товаровиробників щодо сприйняття нових ідей, можливості їх упровадження у виробництво. Так відносно господарств населення слід визнати факт недостатності рівня професійних знань та рівня готовності сприйняти інновації. Відповідно до цього на державному рівні в плані підвищення готовності галузі відповідати сучасним викликам глобалізації слід диференціювати цю групу виробників та значну частину зусиль із вдосконалення інновацій спрямувати на покращення технологій трансферу інновацій, способів контактування оригінаторів інновацій з виробниками та способів сприйняття ними особливостей інновацій при виведенні власного виробництва на вищий технологічний рівень.

Загалом сприятливі погодні умови та родючі ґрунти не гарантують належного рівня конкурентоспроможності галузі. Важливою складовою активізації інноваційної діяльності є вдосконалення організації виробництва або способів поєднання в господарському процесі його факторів – праці, землі і капіталу, що в різних господарських умовах потребують визначення співвідношення для забезпечення ефективного результату.

Економія витрат при збільшенні масштабу виробництва є загальновизнаною. Господарства населення та невеликі сільськогосподарські підприємства мають недостатні матеріальні ресурси для купівлі інновацій. Тому важливим резервом активізації інноваційної діяльності є стимулювання процесів інтеграції виробників сільськогосподарської продукції. Те, що не під силу окремим товаровиробникам, можна зробити при поєднанні їх зусиль.

Вирішальним аспектом інноваційного оновлення є розробка організаційних механізмів упровадження інновацій. Саме в цьому відношенні важливим є здійснення інноваційної модернізації з огляду на державні інтереси. Упровадження інновацій орієнтоване на підвищення рівня конкурентоспроможності продукції та господарської діяльності, а цього можна досягти або через підвищення рівня надходжень або через економію витрат.

При впровадженні інновацій слід орієнтуватись на вплив складових зовнішнього середовища, а це насамперед співвідношення складових ринкової інфраструктури та впливу природних факторів. Ринкова економіка характеризується мінливістю, що втілюється в різному співвідношенні складових ринкової інфраструктури або, наприклад, співвідношення між цінами на ресурси і інновації та продукцію сільського господарства. Інновації становлять собою широкий набір інноваційних розробок, які орієнтовані на досягнення ефекту як у вигляді додаткового доходу, так і у вигляді економії ресурсів. У зв'язку з цим слід передбачити, що в роки несприятливого співвідношення складових ринкової інфраструктури доцільним буде впровадження інновацій ресурсоекономічного характеру. На відміну від цього, в роки сприятливого співвідношення складових ринкової інфраструктури варто зосередити увагу на високотехнологічних розробках.

Складовою частиною активізації інноваційної діяльності в сільському господарстві обов'язково повинно бути узагальнення світового досвіду щодо інноваційних розробок та наявності в зарубіжних країнах передових інновацій. Це завдання можуть ефективно виконувати наукові установи України або спеціалізована установа, на яку будуть покладені функції управління здійсненням інноваційного оновлення сільського господарства. Це є абсолютно виправданим кроком для розвитку сучасної галузі. Ті інновації, які відсутні у вітчизняних розробників, використання яких може підвищити ефективність галузі, обов'язково повинні імпортуватись та пропонуватись вітчизняним сільськогосподарським товаровиробникам. У цьому відношенні обов'язковою є співпраця операторів інноваційного ринку, сільськогосподарських товаровиробників та наукових установ. Важливість цієї співпраці спричинена необхідністю адаптації зарубіжних інновацій до умов ведення господарської діяльності України.

Ефективно працююче сільське господарство є однією зі складових ефективного розвитку всієї економіки. Тому на рівні держави доцільним є підвищення ефективності роботи системи підвищення кваліфікації та професійної освіти в галузях сільського господарства. Це має відношення як до керівного складу, так і до спеціалістів різних професій.

За результатами дослідження доведено, що активізація складових інноваційної діяльності на галузевому та макроекономічному рівні потребує дотримання відповідного рівня організації. Ефективна, а не формальна активізація інноваційної діяльності в сільському господарстві повинна ґрунтуватись на використанні комплексного підходу, а не на епізодичному залученні одного або декількох факторів активізації. Саме застосування системного підходу до активізації дозволить не тільки на основі окремих факторів, але й взаємозв'язків між їх сукупністю досягти підвищення ефективності інноваційної діяльності та загального синергетичного ефекту від функціонування галузі. У контексті зазначеного важливою щодо сприяння створенню інновацій є саме стадія ініціювання розвитку інноваційної

діяльності. Серед сукупності можливих напрямів ініціювання розвитку цієї діяльності виокремлено більш дієві 4 (рис. 1).

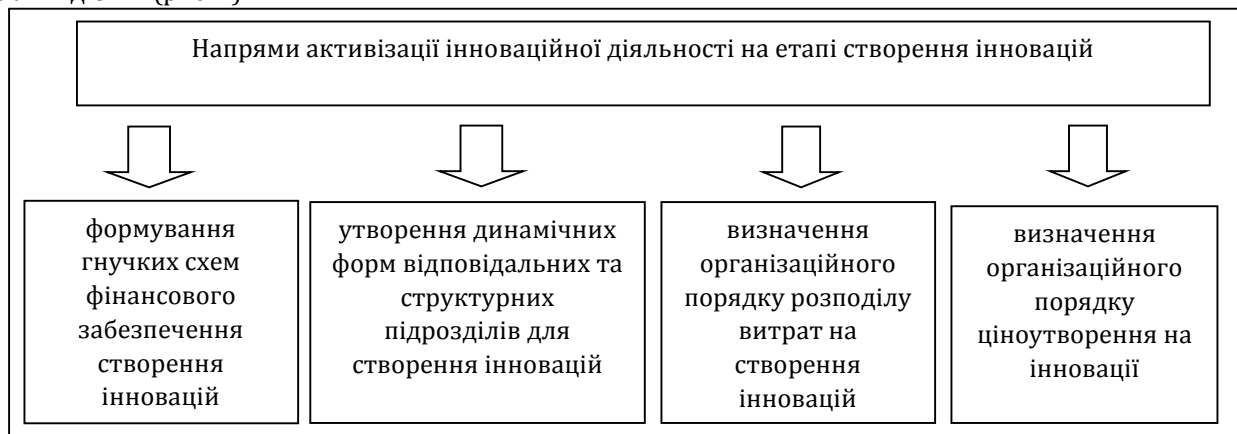

Рис. 1. Напрями активізації ініціювання розвитку інноваційної діяльності

**Сформовано автором*

Загалом у державі виправданим є зміцнення галузей сільського господарства, що в сучасних умовах посилення міжнародної конкуренції можуть ефективно конкурувати з сільськогосподарськими виробниками зарубіжних країн. У цьому відношенні активізація інноваційної діяльності буде сприяти підвищенню ефективності галузі та посиленню її позицій на внутрішньому та міжнародному ринках.

Підвищення рівня інноваційності в сільському господарстві потребує врахування особливостей створення інновацій та особливостей їх трансферу сільськогосподарським товаровиробникам за етапами інноваційного процесу. При цьому інноваційна діяльність здійснюється не заради самої себе. Зазначений вид діяльності спрямований на знаходження та створення нових розробок та способів організації виробництва, завдяки яким можна підвищити ефективність господарської діяльності та рівень її конкурентоспроможності. Тому активізація інноваційної діяльності, маючи власні цілі, обов'язково повинна підпорядковуватись загальногалузевим.

Наслідком використання інновацій може бути різний результат: позитивний, негативний або нейтральний. Наявність позитивного результату свідчить про виправданість певної інновації задовольнити наявні потреби споживача та його готовність сплачувати для цього певну суму коштів. У цьому відношенні для розробника такої інновації це є сигналом для поширення її виробництва та збільшення пропозиції на ринку. Наявність нейтрального результату доводить невиправданість проведених інноваційних розробок та необхідність уточнення характеристик інновації. Наявність негативного результату вказує на необхідність відмови від поширення такої інновації та проведення кардинальних змін її характеристик (рис. 2).

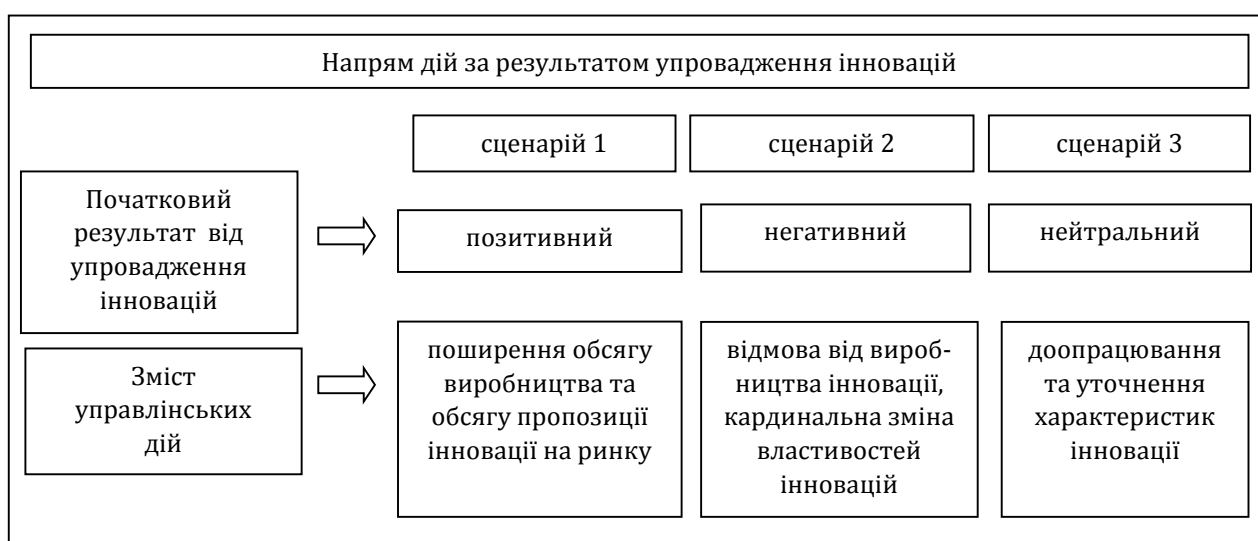

Рис. 2. Зміст активізації інноваційної діяльності за результатом упровадження інновацій

**Сформовано автором*

Важливим є створення умов та орієнтування суб'єктів галузевого управління на спрямування первинних господарських одиниць до виробництва продукції з більшою доданою вартістю. У цьому відношенні приклад галузей сільського господарства є характерним. За оцінками експертів, у структурі експорту української аграрної продукції значна питома вага, особливо у рослинництві, належить первинній сільськогосподарській продукції, наприклад, соняшнику, кукурудзі, фуражному зерну. Безперечно, важливим є також активізація інноваційної діяльності у виробництві зазначеної та іншої первинної сільськогосподарської продукції. Це пов'язано із удосконаленням технологій вирощування, організаційних схем виробництва, зі створенням та використанням нових високопродуктивних сортів та гібридів сільськогосподарських культур, а у тваринництві – високопродуктивних порід тварин. Цим не слід нехтувати. Необхідно продовжувати роботу в зазначеному напрямі.

Проте більш перспективним є комплексне проведення інноваційного оновлення як відносно галузей виробництва, так і галузей переробки сільськогосподарської продукції. Значну увагу слід звернути на інноваційне оновлення маркетингових каналів руху продукції, різні варіанти її переробки, організаційні схеми взаємодії вже між суб'єктами різних сфер: виробництва, переробки, логістики, транспортування, торгівлі, матеріально-технічного забезпечення тощо. З кінцевим продуктом у цьому відношенні відбувається перетворення, наприклад, замість соняшнику можна експортувати олію, замість фуражного зерна – різні комбікорми. Таке перетворення потребує працевлаштування додаткової кількості осіб. При цьому в економіці здійснюється додаткова структурна трансформація. Вона стає більш гнучкою. З'являється можливість диференційованого використання продукції як усередині країни, так і в зовнішньоекономічному напрямі. Тобто наявність розвиненої галузі переробки дозволяє при зміні зовнішньоекономічної та внутрішньої ринкової ситуації при падінні попиту на певні види продукції, певний обсяг первинної продукції пропускати через галузь переробки та створювати іншу продукцію з більшим рівнем доданої вартості.

З огляду на важливість галузі сільського господарства для економіки держави необхідним є підвищення техніко-технологічного рівня виробництва, що має відношення як до впровадження прогресивних технологій, так і передових способів організації господарської діяльності, що відповідали б вищим рівням технологічних укладів – четвертому, п'ятому та шостому. Серед зазначених розробок можна відзначити комбіновані агрегати обробки ґрунту, використання геоінформаційних систем як у роботі технічних спеціалістів, так і в управлінні на різних рівнях господарювання тощо.

Інноваційне оновлення є важливим завданням. Рівень інноваційного оновлення характеризує значення галузі держави у світі. Тому дуже важливим є державне регулювання розвитку інноваційної діяльності та насамперед фінансування наукових досліджень і створення інноваційного середовища та інноваційної інфраструктури. На господарському рівні, навіть серед потужних транснаціональних компаній, складним є відстеження світових тенденцій щодо проведення інноваційних досліджень та розробки інновацій. На належному рівні це під силу тільки державі. Витрачені кошти на інноваційні дослідження можуть не дати результат у короткостроковому періоді і не бути окупленими в стислі терміни за результатами впровадження. Саме внаслідок цього важливою є активна роль держави для підтримання проведення інноваційних досліджень та їх фінансування. У зв'язку з цим обов'язковим є співвіднесення рівнів витрат на інноваційні дослідження та доходів від їх запровадження для підвищення продуктивності праці і внаслідок цього отримання коштів з їх компенсування. На рівні держави необхідним є вибір фундаментальних та прикладних наукових напрямів та досліджень та визначення орієнтовних строків отримання за ними результативних розробок, що можуть бути введені в господарський обіг та сприяти підвищенню рівня економічного розвитку галузі та держави.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Узагальнюючи вищевикладене, хочемо наголосити, що:

- інновації є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності продукції сільського господарства на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- їх ефективність значною мірою обумовлюється раціональністю організації початкових процесів інноваційної діяльності й визначається, зокрема: утворенням гнучких схем фінансового забезпечення інновацій, порядком визначення динамічних організаційних форм відповідальних та структурних підрозділів і розподілу витрат для створення інновацій, а також ціноутворення на інновації;
- підвищенню конкурентоспроможності продукції галузі сприятиме перехід до диференційованого порядку впровадження інновацій залежно від початкового результату. При нейтральному результаті важливим є доопрацювання та уточнення характеристик інновації, при негативному – відмова від виробництва інновації, кардинальна зміна їх властивостей, а при позитивному – поширення обсягу виробництва та обсягу пропозиції інновації на ринку.

Перспектива подальших досліджень полягає у визначенні інновацій, більш доцільних до використання за відповідного стану ринку та уточненні фінансових питань розробки та впровадження інновацій.

Список літератури

1. Геєць, В. М. Інноваційні перспективи України [Текст] / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2006. – 272 с.
2. Друкер, П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво [Текст] / Пітер Друкер ; пер. з англ. В. С. Гуля. – К. : Україна, 1994. – 314 с.
3. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід [Текст] : монографія / [М. П. Денисенко, Л. І. Михайлова, І. М. Грищенко, А. П. Гречан та ін.]; За ред. д. е. н., проф., акад. М. П. Денисенка, д. е. н., проф. Л. І. Михайлової. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 1050 с.
4. Інноваційна діяльність в аграрній сфері : інституціональний аспект [Текст] : монографія / [П. Т. Саблук, О. Г. Шпикуляк, Л. І. Курило та ін.]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
5. Портер, М. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость [Текст] / М. Портер ; пер. с англ. Е. Калининой. – [2-е изд.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 715 с.
6. Федулова, Л. І. Корпоративні структури в інноваційній діяльності: світовий досвід та можливості для України [Текст] / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 4. – С. 7-27.
7. Шумпетер, Й. А. Теория экономического развития [Текст] / Й. А. Шумпетер. – М.: Директ медиа Паблишинг, 2008. – 401 с.
8. Юшин, С. О. Інвестиційно-інноваційна модель аграрного розвитку як похідна внутрішньої і зовнішньої політики держави [Текст] / С. О. Юшин // Агроінком. – № 4-6. – 2012. – С. 31-34.
9. Язлюк, Б. О. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства / Б. О. Язлюк // Наука молода. – Тернопіль: Економічна думка, Вип. 14. 2010. – С. 198-202.

References

1. Heiets, V. M. & Semynozhenko, V. P. (2006). *Innovatsiini perspektyvy Ukrainy*. Kharkiv : Konstanta.
2. Druker, P. (1994). *Yak zabezpechyty uspih u biznesi: novatorstvo i pidpriemnytstvo*. Kyiv : Ukraina.
3. Denysenko, M. P., Mykhailova, L. I., Hryshchenko, I. M. & Hrechan, A. P. *Investytsiino-innovatsiina diialnist: teoriia, praktyka, dosvid*. Sumy: Universytetska knyha.
4. Sabluk, P. T., Shpykuliak, O. H., Kurylo, L. I. (2010). *Innovatsiina diialnist v ahrarnii sferi : instytutstionalnyi aspekt*. Kyiv : NNTs IAE.
5. Porter, M. (2008). *Konkurentnoe preimushhestvo: kak dostich' vysokogo rezul'tata i obespechit' ego ustojchivost'*. Moscow : Al'pina Biznes Buks.
6. Fedulova, L. I. (2004). *Korporativni struktury v innovatsiinii diialnosti: svitovyi dosvid ta mozhlyvosti dlia Ukrainy*. *Ekonomika i prohnozuvannia*, 4, 7-27.
7. Shumpeter, J. A. (2008). *Teoriya jekonomicheskogo razvitija*. Moscow : Direkt media Pabliishing, 2008.
8. Yushyn, S. O. (2012). *Investytsiino-innovatsiina model ahrarnoho rozvytku yak pokhidna vnutrishnoi i zovnishnoi polityky derzhavy*. *Ahroinkom*, 4-6, 31-34.
9. Yazliuk, B. O. (2010). *Zastosuvannia dyversyfikatsii pry realizatsii investytsiino-innovatsiinoi stratehii pidpriemstva*. *Nauka moloda*, 14, 198-202.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2015 р.